

فراخوان همایش

درخصوص کنفرانس بین المللی بهینه سازی قراردادهای بالادستی
نفت و گاز

جایگاه قراردادهای جدید IPC در سیر تحولات قراردادهای نفتی
ایران

**The Place of International Petroleum Contract in the Revolution of Iran Oil
Contracts Changes**

مؤلفین: دکتر منوچهر توسلی نائینی

استادیار گروه حقوق دانشگاه اصفهان

Authors: Dr. Manuchehr Tavasoli Naeeni

Law Group Islamic Azad University of Isfahan استادیار ؟؟؟

tavassoli2000@hotmail.com - 09133113549

ویدا احمدی اردبیلی پور

دانشجوی دکتری رشته حقوق بین الملل عمومی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد

Vida Ahmadi ardebili pour

PhD Student Public International Law

Islamic Azad University of Najaf abad

vidaahmadi100@gmail.com - 09121332365

چکیده :

بررسی اجمالی قراردادهای نفتی ایران و توجه به ویژگی‌های این نوع قراردادهای در یک دوره 140 ساله ، نشان دهنده نگاه دولتها به سیر صعودی درآمدهای ارزی، انتقال دانش و مهارت‌های فنی در

فرآیند عملیات نفتی شرکتهای خارجی و سهم دولت از عواید نفتی بوده است. اما واقعیت این است که بسیاری از قراردادهای اسبق ، مدتها است که از یک سو با ایرادات و از دیگر سو با انتقادات کارشناسان و پیشنهادات متخصصین روبرو شده بودند. از این رو درمی یابیم چنین قراردادهائی تنها در شرایط خاص آن زمان و مناسب توافق طرفین منعقد شدند. حال با ارائه الگوی جدید قراردادهای نفتی و اعمال این مدل در صنعت نفت و گاز ایران بخصوص در بخش قراردادهای بالادستی ، ایران پس از یک دوره سخت تحریم و محدودیت ، بار دیگر سعی نموده در مسیر حرکت و توسعه پیش رود. در واقع چنین قراردادهائی با هدف رفع کاستیهای مدل کنونی قراردادهای موسوم به بیع متقابل ارائه شده و قرار است علاوه بر ایجاد فرصتهای عدیده برای صنعت نفت ایران در شکل جذب واقعی سرمایه، تکنولوژی و الگوهای موفق مدیریت پروژه شرکتهای نفتی جهان، زمینه شکوفایی شرکتهای داخلی ایرانی را با مشارکت آنها در طرحهای توسعه ای صنعت نفت فراهم سازد. البته با تفحص ، مشخص گردیده این الگوی جدید نیز موارد نقص بسیار داشته اما تلاش دارد بخش عمده نواقص و کاستیهای گذشته صنعت نفت به ویژه ماهیت موقتی و تسکینی را تا حد قابل ملاحظه ای کاهش دهد و منشأ تحولات پایدار و بلندمدتی در صنعت نفت و اقتصاد ملی ایران شود..

واژگان کلیدی: قراردادهای جدید IPC ، سرمایه گذار خارجی ، انتقال و توسعه فناوری ، صنعت نفت ، مخازن نفتی
International petroleum contract, foreign investment, Transfer and technology expansion, Oil industry, Oil tanks

Abstract:

The Brief Considering of Iran Oil Contracts and attention to the features of these contracts in a period of 140 years was display of the look of government to the ascending revolution of currency revenues, transfer of knowledge and technical know-how in process of oil operations in foreign Companies and the government share of oil revenues. But the reality is that numerous previous contracts were confronted from one direction by infliction and from another direction by criticism of experts and suggestions of specialists for a long time. For this reason we find that these contracts are only concluded in that special terms and suitable for agreement parties. Now, with presentation new oil contracts and enforcement this model in Iran oil and gas industry especially in part superior contracts, again Iran endeavors to advance in the rout of movement and expansion after a hard sanction and limitation period. In fact, these contracts were presented with the aim of removal decrease in current model contracts named buyback and more over creation many opportunities

for Iran oil industry to form reality absorption of capital, technology and successful patterns in project management of world oil companies, to pave the way for prosperity in Iranian local companies to cooperate them in oil industry expansion scheme. Of course, it was distinguished by investigation this modern example had many failure subjects but it tries hard to decrease main part of defects and previous failures of oil industry, in particular temporary and pacific essence to noteworthy and to be a source for permanent and longtime transformation in oil industry and Iran local economy.

1. مقدمه

قراردادهای نفتی ایران از جمله با اهمیت ترین اسناد اقتصادی - حقوقی کشور محسوب می گردد که در تدوین ، نگارش ، انعقاد و اقدامات متعاقب آن از جمله خصوصیات مهم امنیت ملی و منافع با ارزش کشور ایران بهره کافی کسب نموده اند.¹ (زندی ، شماره 2448 ، 24 آبان 1394 ، صفحه 1) در کل ، بسیاری از قراردادهای نفتی در کشور ایران در دو چارچوب مشخص اصلی طبقه بندی شده اند. چارچوب اول با نام قراردادهای مشارکت در

---

¹ . زندی ، رضا ، « جزئیات مدل جدید قراردادهای نفتی ایران اعلام شد » ، روزنامه شرق ، شماره 2448 ، 24 آبان 1394 ، صفحه 1

تولید² (جعفریه ، مقدمه) تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران انعقاد یافته و اجرا می گردید. چارچوب دیگر قراردادهای ، پس از انقلاب شکوهمند اسلامی و درست پس از تشکیل وزارت نفت با اهداف حفظ ، نگهداری ، توسعه و بهره برداری از ذخایر مهم نفت و گاز منعقد شد که این نوع قراردادهای نفت و گاز بطور عمده در قالب قراردادهای خرید خدمت بصورت پیمانکاری انعقاد و اجرا می شد.

قابل توجه است که نقطه مقابل قرارداد مشارکت در تولید که هم اکنون طبق قوانین مصوب داخلی ، انعقاد آن ممنوع می باشد ، قراردادهای خرید خدمت با نام پیمانکاری ، طی جلسات مختلف علل اصلی عقد در قالب اینگونه قراردادهای و انواع آن را بیان می کند. منافع و خسارات ایجاد شده قراردادی که بیع متقابل نام دارد و از نمونه قراردادهای خرید خدمت می باشد با قراردادهایی از این دسته که تحت عناوین دیگر منعقد می گردند و سپس قراردادهای جدید IPC ، نقاط قوت و ضعف آن طبق بررسی های بعمل آمده و نتیجه کلی از مطالعه تطبیقی و تحولات حاصله در قراردادهای نفتی ایران مورد ارزیابی قرار می گیرد.

در مسیر ، بررسی دقیق انواع قراردادهای نفتی ایران به سمتی منتهی گردید تا در ابتدا ابهامات ، حسنات و ایرادات این گونه قراردادهای تا حدودی آشکار گردید و سپس با مقایسه قراردادهای نفتی ایران با دیگر قراردادهای بین المللی از جمله کشور عراق به دلیل رقابت قابل توجه در خاورمیانه ، تشابه جایگاهی و موضوعی با آن و نیز توافقات دوجانبه نفتی در منطقه با حمایت دولت مرکزی عراق و متعاقباً تحلیل حقوقی و فرایند این تفحص را بتوان تا پایان مقاله در خصوص تغییرات و تحولات پیش آمده در خصوص قراردادهای نفتی ایران از جمله قراردادهای IPC با نقطه نظرات ایرادی مترتب بر آن و سیر روند تکاملی یا فرسایشی آن در تغییرات حاصله ، اظهارنظری عالمانه و آگاهانه ابراز داشت.³

2. بررسی ویژگی های خاص قراردادهای نفتی در ایران

با توجه به قراردادهای منعقد شده نفتی در ایران با دیگر شرکتهای خارجی یا دولتهای سرمایه گذار از تاریخ اولین قرارداد منعقد شده در 1901 میلادی تا سال 1978 ، این مبحث را

² . Production Sharing

³ . جعفریه ، احمدرضا ، بررسی تطبیقی قراردادهای بین المللی نفتی ایران با قراردادهای نفتی سایر کشورها ، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق بین الملل ، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکز ، مقدمه

حکایت می کند که در طی مدت زمان اجرای پروژه عملیاتی ، بهره‌برداری از منابع نفتی ایران توسط دولتهای غربی در حیطه مناطق پراکنده و وسیع نفتخیز کشور انجام می گرفت. که متأسفانه مدت زمان اجرای قراردادهای موصوف گاه بسیار طولانی و تا اندازه ای با طول عمر پروژه های منابع نفتی در تناسب بود.⁴ (جعفریه ، صفحات 13-14) در توضیح کاملتر ، قراردادهای بسیاری در بخش های نفت ، گاز و پتروشیمی منعقد شده که نظر به موضوعات مطروحه ، در ردیف قراردادهای امتیازی ، مشارکت در تولید ، سرمایه گذاری مشترک ، خدماتی و بیع متقابل و غیره که با توجه به نوع مقررات حاکم در کشورها و قوانین اساسی آنها که از جانب شرکت های بین المللی پذیرفته می شوند، دسته بندی شده اند.⁵ (ابراهیمی ، شماره A86607 ، 13 آذر 1386 ، صفحه 1)

دسته اول قراردادهای امتیازی می باشد که از جمله قدیمی-ترین نوع قرارداد به شمار می روند. که در حال حاضر ، آثار اندکی از آن به چشم می خورد. نحوه عملکرد آن قراردادها به گونه ای بود که تصمیم گیری در آن به صاحب امتیاز اکتشاف و تولید و متعاقباً برعهده شرکت های سرمایه گذار خارجی می باشد و دولت میزبان نیز در تصمیم گیری های ناظر به اکتشاف و تولید ، هیچگونه دخالتی نداشتند.⁶ (ایران پور ، 1393 ، صفحه 24)

در این نوع قراردادها ، واگذاری مخزن یا میادین نفتی از طرف دولت میزبان به شرکت خارجی با انگیزه سرمایه‌گذاری در حوزه اکتشاف ، توسعه ، بهره‌برداری و بازاریابی فرآوری نفت و گاز و همچنین پرداخت طبق بنیان حق‌الارض یا بهره مالکانه بالغ بر درصدی از درآمد خالص در قالب مالیات به دولت سرمایه پذیر موافقت شد. پس از اندک زمانی ، طی اعتراضات دولت میزبان در خصوص بی عدالتی ها و عدم رعایت انصاف در پروژه نفتی از جانب شرکت‌های بین المللی به مرور باعث تغییرات قابل توجهی در شکل و مدل این نوع قراردادها و پیرو آن با نمونه جدیدی اما در قالب امتیاز با فضای قراردادهای بین‌المللی در بازار نفت و گاز وارد گردید. در نتیجه ، قراردادهای جدید امتیازی با نمونه جدید تقسیم سود مابین دولت میزبان و شرکت سرمایه گذار و همچنین خصوصیات نرمش‌پذیری نظر به افزایش بهای نفت ، دگرگونی هائی را با هدف افزایش منافع دولت میزبان انتظار نمود. که در این حالت ، کشور سرمایه پذیر خواستار همکاری فعال شرکت ملی نفت در قراردادهای امتیاز با منفعتی بسیار بالا در حوزه منطقه ای خاورمیانه بود.

دسته دوم ، نظام های قراردادی است که در قالب‌های گوناگون و متفاوت با نظام‌های امتیازی عمل می گردد. باین اوصاف ،

⁴. جعفریه ، احمدرضا ، همان ، صفحات 13-14

⁵. ابراهیمی ، مجریضا ، « جایگاه قرارداد های نفتی در اقتصاد ایران » ، روزنامه حیات نو ، شماره A86607 ، 13 آذر 1386 ، صفحه 1

⁶. ایران پور ، فرهاد ، تحلیل حقوقی قراردادهای نفتی ، تهران: انتشارات رخ داد نو ، چاپ اول ، 1393 ، 182 صفحه ، صفحه 24

تعداد بسیار زیادی از نظام‌های قراردادی از جمله قراردادهای مشارکتی، خود به توافقات مشارکت در تولید و مشارکت در سرمایه‌گذاری تقسیم شده‌اند. که البته نمونه‌ای از این پیمان-نامه‌ها در قالب توافقات مشارکت در تولید در دهه 1960 مورد توجه و پیگیری بسیاری از کشورهای سرمایه‌پذیر قرار گرفت. بدین طریق در قراردادهای مشارکت در تولید، نفت و گاز برگرفته از پروژه دولت سرمایه‌پذیر و شرکت بین‌المللی تقسیم و حقوق مالکانه آن به دولت سرمایه‌پذیر تعلق می‌گیرد. در نتیجه ضمن مشارکت و هماهنگی دولت میزبان، شرکت ملی نفت در حیطه مدیریت پروژه با شرکت خارجی همکاری می‌نماید.⁷ (نوروزی، 1391، صفحات 1-2) در این چنین قراردادهایی، با اخذ تصمیمات و تاسیس کمیته‌های مشترکی مواجه هستیم که علیرغم برعهده گرفتن خطر عدم اکتشاف و توسعه از طرف شرکت خارجی، نمایندگانی از جانب دولت میزبان در کمیته تصمیم‌گیری، همکاری و نظارت دارند که در مورد نوع کارکرد، هزینه‌های پرداختی در عملیات اکتشاف و استخراج، چگونگی انتقال تکنولوژی و دانش فنی و اعمال اجرای پروژه، اطلاعاتی اخذ نمایند. بدین اوصاف، شرکتهای سرمایه‌گذار در صنعت نفت و گاز از فعالیت و حضور کمیته‌های مشترک فارغ از جنبه‌های اجرائی آن، از وضعیت پشتوانه‌های حقوقی آن نیز استقبال می‌کنند. در این موقعیت با حضور مستمر دولت سرمایه‌پذیر در تمامی مراحل پروژه، باعث اطلاع آن از چگونگی عملیات اجرائی پروژه گردید. در مورد پرداخت هزینه‌ها، میزان آن در قراردادهای توسعه نفتی و چگونگی انتقال دانش فنی نیز اطلاع حاصل نمایند. که در این شرایط است که شرکتهای سرمایه‌گذار خارجی با امنیت و آرامش بیشتری نسبت به فعالیت خود اقدام بکنند. (ایران پور، 1393، صفحات 24-25)

در خصوص قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری نیز شرکت سرمایه‌گذار خارجی در تعهدات خود به پرداخت مالیات و گاهی بهره مالکانه یا آموزش نیروی متخصص انسانی با مشارکت دولت میزبان اعمال می‌نماید. در وضعیتی که کشور میزبان و شرکت‌های سرمایه‌گذار خارجی در نفع و ضرر موافقت‌نامه‌های نفتی سهیم می‌گردند. بطوریکه، درصد همکاری طرفین قرارداد، بسیار متفاوت بوده و در نتیجه، دولت در مقام شریک در تولید، سهم می‌شود. البته سهم دولت افزون بر مالیات، مستقیماً و بصورت اختصاصی، بخشی از سهم واقعی تولید را در نظر گرفته که شرکت نفتی آن را دریافت نماید.

در قسمتی دیگر، از موارد نظام‌های قراردادی، قراردادهای خدماتی است که قدیمی‌ترین روابط قراردادی بین اشخاص حقیقی و دیگر جوامع بین‌المللی را نشان می‌دهد.⁸ (نوروزی، 1391، صفحات 2 الی 3) در این نوع قراردادهای پیمان‌کاری (خدماتی)، دولت میزبان بطور کلی در پروژه تصمیم‌گرفته و شرکت خارجی نیز در

7. نوروزی، محمد، «آشنائی با انواع قراردادهای نفتی»، مطالعات سیاستی نفت و گاز، 1391 واقع در سایت اینترنتی icmstudy.ir، صفحات 1-2

8. ایران پور، فرهاد، همان، صفحات 24-25

9. نوروزی، محمد، همان، صفحات 2 الی 3

این نوع تصمیم گیری مشارکتی هیچگونه دخالتی ندارد.¹⁰ (ایران پور ، 1393 ، صفحه 24) این قراردادها شامل قراردادهای صرفاً خدماتی ، ریسکی خدمت و در انتها بیع متقابل می باشد. که در این تقسیم بندی ، قراردادهای صرفاً خدماتی ، فعالیت‌های اکتشافی کاربردی ندارند. و بطور کلی در موضوعات تولید با دستمزد کاملاً مقطوع و معین مورد بهره برداری قرار گرفته که البته گاهی با انگیزه افزایش سرمایه‌گذاری خارجی و اخذ خدمات مفیدتر و بهینه تر ، تعدادی از امتیازات مورد نظر مانند بخشی از تولید نیز معلوم می گردد. قسمت دیگر ، قراردادهای ریسکی خدمت است که معمولاً در مراحل کشف میادین نفت و گاز ، کاربرد فراوان داشته و بصورت ماهیتی نیز شامل روشی است که مباحث مربوط به مالیات و بهره مالکانه کمتر مورد توجه قرار گرفته شده است. در صورت عدم کشف نفت نیز قرارداد بصورت اتوماتیک کان لم یکن و لغو می گردد. اما با کشف نفت به هر طریقی و در هر وضعیتی ، تولیدات متعلق به کشور میزبان شده و شرکت بین الملل ، حسب قرارداد از مبلغی مشخص در کلیه مراحل بازگرداندن سرمایه با منفعت و ریسک عدم پرداخت آن برخوردار خواهد شد یا حسب درآمد برگرفته از نفت تولیدی ، پس از کسر مالیات سهم خواهد بود.¹¹ (نوری ، 1391 ، صفحه 3)

قبل از تصویب برنامه چهارم توسعه ، تنها موضوع قراردادهای بین المللی شرکت ملی نفت ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی با موضوع نفت و گاز ، اعمال قراردادهای بیع متقابل بود. بطوریکه قراردادهای بیع متقابل یا از جمله قراردادهای خطرپذیر شرکتهای نفتی بین المللی محسوب می گردید یا طبق توافقات حاصله ، ریسک عدم اکتشاف و توسعه بر عهده شرکتهای بین المللی قرار می گرفت.¹² (ایران پور ، 1393 ، صفحه 24)

در چنین قراردادهائی ، شرکت سرمایه‌گذار ، کل هزینه های سرمایه‌گذاری خارجی که شامل اکتشاف ، نصب تجهیزات ، راه-اندازی ، توسعه ، نوسازی ، استفاده از ظرفیت های داخلی و امکانات و توانایی های کشور و انتقال تکنولوژی می شود را متقبل شده و پس از آغاز اجرای پروژه و بهره برداری از آن ، به کشور میزبان منتقل و استرداد تمامی هزینه های پرداختی در باب سرمایه و سود آن از منبع درآمد حاصل از فروش نفت و گاز ، مشخصاً در عملیات اجرائی دریافت می‌گردید. سبب طبقه بندی قرارداد بیع متقابل در ردیف قراردادهای خرید خدمت به این هدف می باشد که بازپرداخت هزینه های سرمایه و سود آن از جایگاه نفت خام و فرآورده‌هایش امکان پذیر است. بدین طریق که پرداختها به صورت نقدی و غیرنقدی انجام گرفته و قراردادهائی که به استناد قوانین مصوب دیگر کشورها ، هر نوع مالکیتی از بخش خصوصی یا خارجی را بر صنعت نفت ایران غیرممکن ساخته ،

¹⁰ . ایران پور ، فرهاد ، همان ، صفحه 24

¹¹ . نوری ، همان ، صفحه 3

¹² . ایران پور ، فرهاد ، همان ، صفحه 24

مورد بهره‌برداری بسیار قرار می‌گیرد. تا آنجائیکه پس از اتمام عملیات اجرائی، کشور سرمایه پذیر کنترل عملیات را خود برعهده گرفته و خود نیز مسئولیت تامین هزینه های عملیات جاری را می پذیرد.¹³ (نوروژی ، 1391 ، صفحه 3) با این اوصاف ، در قراردادهای بیع متقابل ، الزام شرکت خارجی به بکارگیری افراد متخصص ایرانی و نیز آموزش همزمان کارکنان معرفی شده از جانب شرکت ملی نفت ایران برای یادگیری دانش تخصصی فنی پیش بینی شده است. ضمناً ، اجرای عملیات اجرائی براساس استانداردهای بین المللی صنعت نفت و توسط سرمایه گذار بدین روش شرط شده که می بایست کمترین آسیب به محیط زیست و حقوق بشر در آن منطقه ایجاد گردد. بااین اوصاف که توجه به تولید سیانتری مخازن نفتی نیز از جمله موارد اعمال نظر در این نوع قراردادهای خرید خدمت در نظر گرفته شده است.¹⁴ (ابراهیمی ، شماره A86607 ، 13 آذر 1386 ، صفحه 4)

3. بروز تغییرات قابل توجه در قراردادهای سابق

در قراردادهای امتیازی سابق با افزایش حقوق دولت میزبان ، البته گاهی بصورت مستقیم و مؤثر ، باعث تغییر حقوق مالی دولت میزبان می گردید. مانند اینکه با افزایش قابل توجه حقوق مالکانه در قرارداد ، روشی به سمت بهره بیشتر از نفت استخراجی که برگرفته از فعالیت دولت میزبان به عنوان حق مشارکت می باشد ، در تامین مالی دولت میزبان محسوب می گردد. در اقدامی دیگر ، شرکتهای سرمایه گذار خارجی تکالیف بیشتری در حوزه عملیات اکتشافی و استخراجی برعهده گرفته اند. که در این خصوص با گسترش و وسعت حیطه کاری شرکت نفت خارجی ، تغییراتی را نیز در گستره وظایف خود ایفاء نمود. بطوریکه با کاهش طول زمان اکتشاف ، توسعه و تولید نفت و گاز باعث تأمین منافع مالی دولت میزبان در کنار منافع مالی شرکتهای خارجی گردید.

از دیگر اقدامات مفید و بهینه برای حفظ حقوق دولت میزبان ، مداخله بیش از پیش آن در طول اجرای عملیات اکتشافی ، توسعه و تولید است. بدین صورت که ابتدائاً دولت میزبان با مداخله بسیار کم‌رنگ و نامحسوس نمایندگان خود در پروژه های قراردادهای نفتی ، اعمال مدیریتی خود را در طول مدت زمان اجرای پروژه اعم از اکتشاف و تولید بطرز خفیفی افزایش یافت. تا آنجائی که در حاضر با تأسیس کمیته های مدیریتی در عملیات اجرائی قراردادهای نفتی ، مداخله دولت را در اجرای پروژه بطور مؤثر تحقق یافته می بینند. از جمله اقدامی دیگر ، مداخله دولت در مرحله تولید و مشارکت دولت در سهم محصولات استخراجی و در جهت حفظ منافع ملی دولت انجام می گردد. بدین سبب ، دولت با نقش پررنگ تر و بهینه تر در تولید و کنترل منابع زیرزمینی قراردادهای امتیازی با تشکیل شرکت مشترک به

¹³ . نوروژی ، محمد ، همان ، صفحه 3

¹⁴ . ابراهیمی ، محمد رضا ، همان ، صفحه 4

عنوان شرکت عملیاتی ، حداکثر مداخله و مشارکت را در عملیات تولیدی آن به انجام رساندند. بطوریکه در مدل جدید قراردادهای امتیازی ، منافع دولت میزبان از طریق تقسیم منفعت حاصله ، مدیریت مشارکت در اداره عملیات اکتشافی و تقسیم عادلانه سود حاصل از فعالیت پروژه تأمین می شد. قراردادهای ساخت و بهره برداری و تغییر آن در شکل جدید قراردادهای امتیازی از جمله روشهای تأمین مالی پروژه های زیربنائی است که در پروژه های مختلف بکار گرفته می شوند. تا آنجائیکه طبق وضعیت خاص قرارداد ، نسبت به تأمین مالی عملیات اکتشافی پروژه و نیز تولید در قراردادهای نفتی در زمان معینه اعمال می گردد. که از محل عایدات پروژه درخصوص هزینه ها و متعاقباً سود برگرفته از قراردادها تحصیل می شود.¹⁵ (ایران پور ، 1393 ، صفحات 35-36)

4. ایرادات وارده بر قراردادهای نفتی سابق

با بررسی ایرادات وارده از نگاهی کلی ، می توان اظهار داشت که دقیقاً هیچ یک از قراردادهای مذکور ، بطور مطلق خوب یا بد نیستند. زیرا قراردادها تنها جایگاه هائی بودند که در قالب ظرفی برای توافق طرفین در آن زمان تعیین شده بودند. در نتیجه هیچیک از این قراردادها کاملاً منسوخ یا رایج نشده اند. نظر به اینکه با توجه به کارائی اجرائی تعدادی از قراردادها ، در شرایطی خاص مورد استفاده بیشتری قرار گرفتند.¹⁶ (نوری ، 1391 ، صفحه 3) بدین نحو که اگر خواستار همکاری با شرکت های نفتی بین المللی درخصوص مباحث تولید و جذب سرمایه گذاری خارجی در صنعت نفت باشند ، می بایست کارشناسان نفتی ، قراردادهای بین المللی فاینانس را از جمله بدترین نوع قراردادهای نفتی تصور نموده که در این روش چه از طریق بهره برداری از میدان های نفتی یا عدم بکارگیری میادین نفتی ، می بایست سود شرکت بین المللی سرمایه گذار به هر طریق ممکن پرداخت گردد. که چنین شیوه ای نمی تواند در مورد کشور سرمایه پذیر ، مفید ، مناسب و ارزشمند تلقی گردد. اما حاق واقع این می باشد که قراردادهای بین المللی نفتی ، قطعاً و یقیناً سال های سال است که درگیر بیانات ضد و نقیض به جا مانده است.¹⁷ (ابراهیمی ، شماره A86607 ، 13 آذر 1386 ، صفحه 1)

با تعمق بیشتر در قراردادهای مشارکت در تولید و علیرغم تنها نکته مثبت افزایش توانائی های فنی درخصوص کشور میزبان ، شرکت سرمایه گذار خارجی از مرحله تولید و بهره برداری میادین نفتی کشور سرمایه پذیر ، منافع ارزشمندی را در مدت زمان طولانی اجرای عملیات تحصیل می کند. با این اوصاف ، چنین قراردادهائی سعی نموده تا به روز بودن تکنولوژی در مرحله استخراج و تولید بهینه را به مخازن نفتی منتقل بکند که نتیجه چنین فن آوری ، نصیب دولت میزبان و مالک مخازن نفتی

¹⁵ . ایران پور ، فرهاد ، همان ، صفحات 35-36

¹⁶ . نوری ، محمد ، همان ، صفحه 3

¹⁷ . ابراهیمی ، محمد رضا ، همان ، صفحه 1

خواهد شد. اما قراردادهای مشارکت در تولید ، طرفین قرارداد را بطرز ارزشمندی متأثر از دو پدیده مهم تغییرات غیرقابل پیش بینی بهاء نفت و همچنین میزان تولید خواهد ساخت. زیرا که افزایش قیمت بطور قابل ملاحظه ای در نرخ جهانی نفت گاهی می تواند به ضرر دولت میزبان ، مالک میادین نفتی یا مردم آن کشور و به منفعت چشمگیری در مورد شرکت سرمایه گذار خارجی ختم گردد. زیرا حسب تفسیرات اخیر دیوان بین‌المللی لاهه ، یک قرارداد مشارکت در تولید از زمان آغاز تا پایان عملیات اجرائی پروژه ، در صورت کشف مخزن بین پنج تا شش سال و در صورت کشف میادین نفتی ، معمولاً بین مدت زمان 25 الی 40 سال یا شاید هم مساوی با عمر آن چاه نفتی دوام یابد. در اصل شرکتهای خارجی ، مالک آن بخش از سهم نفت تولیدی متعلق به خود مذکور در قرارداد در مدت زمان عملیات پروژه خواهند بود. از جانب دیگر، در خصوص گزارش هزینه‌ها طبق نمونه‌ها در مدارک، امکان بالاترین حسابرسی‌ها توسط شرکتهای سرمایه گذار بین المللی صورت می گیرد. که توانائی محکوم کردن دولتهای صاحب میادین نفتی را در کلیه امور حسابرسی دارند.¹⁸ (مبصر، 1379، صفحات 40-41)

به غیر از مشکلات مطروحه که متخصصین نفتی ایران را به سمت انعقاد اینگونه قراردادهای خرید خدمات رهنمون ساخته است با نگرشی دقیق تر می توان نسبت به نرخ‌های افزایشی همکاری دولت میزبان در قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری در طول دهه 1970 میلادی توجه نمائیم که گاه بدین سبب قراردادهای خرید خدمات تکنیکی جایگزین شده اند.¹⁹ (مبصر، 1379، صفحه 40)

قراردادهای خرید خدمات نیز علیرغم کاهش حدودی مشکلات شرح الذکر می باشد اما به سبب مسائل حاصله ، وظایفی را در مورد طرفین اجرا بکنند که به سبب تثبیت مسائل مالیاتی در بسیاری از کشورهای غربی ، شرکتهای بین المللی نفتی مدعی می شوند که از طرف دولت متبوع خود مجاز نمی باشند ذخایر مکتوب در قراردادهای منعقد شده را در لیست اموال خود در ترازنامه شرکت ثبت بکنند. ضمناً به سبب کوتاهی زمان عملیات اجرائی قراردادهای خرید خدمات ، پیمانکاری که معمولاً تا به مرحله تولید نفت ادامه می دهد ، نمی‌تواند نسبت تکامل اندک میادین نفتی ، استفاده لازم را بنماید. لذا در این شرایط ، شرکتهای بین المللی کمتر خواهان انعقاد قراردادهای پیمانکاری با انتقال فن‌آوری بالا در خصوص این نوع میادین می باشند. هرچند که در تعدادی از مکانیزم های قراردادی ، تکنولوژی سخت‌افزاری با افزایش ضریب بازیافت تولید ، منتقل می‌شود ، انتقال تکنولوژی نرم‌افزاری را نیز در تعدادی از قراردادهای نفتی انتظار می کشند. حال انتقال فن‌آوریها ، عملاً پس از تولید ، بنا به سبب عدم حضور فیزیکی سرمایه گذار خارجی در مرحله بهره‌برداری ، بصورت کاملاً آهسته انجام می گردد که چنین امری با قیاس کشورهای صاحب قابلیت‌های بالا در امور بهره‌برداری

¹⁸ . مبصر ، داریوش ، «کالبدشکافی سرمایه‌گذاری‌های صنعت نفت » ، چاپ اول ، انتشارات کویر ، تهران ، 1379 ، صفحات 40-41

¹⁹ . همان ، صفحه 40

مرتبط با کشورهای فاقد سابقه بهره‌برداری نفتی، نوعی مزیت به شمار می‌رود.²⁰ (مبصر، 1379، صفحه 41)

به همین صورت، در قراردادهای بیع متقابل، ریسک سرمایه‌گذار خارجی به دو گروه مشخص و عمده تقسیم می‌شود. در ابتدا عدم دسترسی ضروری به تولیدات کافی در مورد کاهش نفت قابل برداشت در مخزن و توجه به بازپرداخت هزینه‌های جاری و سپس افزایش هزینه‌های سرمایه‌ای مورد اعمال پروژه عملیات نفتی از سقف قرارداد، بنا به دلایلی از جمله پارامترهای ناشناخته میدان نفتی در خصوص مدیریت که با درایت سرمایه‌گذار صورت می‌پذیرد، می‌باشد. تا آنجائیکه، هدف سرمایه‌گذار خارجی در صرفه‌جویی هزینه‌ها محدود بوده است. بدین دلیل که این نوع صرفه‌جویی‌ها برای سرمایه‌گذاران، نفعی را ایجاد نمی‌نماید. مگر اتخاذ برنامه‌ای در چنین قراردادهایی که با صرفه‌جویی ارزشمند، ارزش دقیق مالی پاداش سرمایه‌گذار خارجی با رعایت تناسب و بدون هیچگونه محدودیتی در تعیین میزان صرفه‌جویی حاصله، افزایش یابد. از منظر دیگر نیز در بیع متقابل، سرمایه‌گذار خارجی در استفاده از فناوری‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی انگیزه قابل توجهی ندارد که در طی چندین سال طولانی، به نفع پروژه عمل نماید. اما در مقابل، اتمام و بهره‌برداری بالا از پروژه، بیشترین انگیزه پیمانکار در چنین قراردادهای به شمار می‌رود. از طرفی دیگر نیز بسیاری از مسیرهای حرکت به سمت انعقاد و اجرای قراردادهای بیع متقابل، بصورت عملی منتفی یا بخشی از آن انتظارات که شامل انتقال فناوری، افزایش ضریب بازیافت یا موضوعات تولید صیانتی می‌شود کاملاً تحقق پیدا نکرده است. در نتیجه انحصار شکنی قراردادهای بیع متقابل بصورت قابل توجهی، شروع و قانونگذار نیز از سالهای ۸۳ در فکر جانمایی قراردادهای دیگر در جایگزینی بیع متقابل بود.²¹ (ابراهیمی، شماره A86607، 13 آذر 1386، صفحات 1-4)

5. نگاهی اجمالی به مشخصات چهار نسل قراردادهای نفتی در ایران

- در نسل اول این قراردادهای بیع متقابل است که کماکان بین مرحله اکتشاف و توسعه را فاصله دارد.²² (شیروی، 1383، صفحه 434) شرکت ملی نفت ضمن انعقاد قرارداد اکتشاف با محدوده معلوم و معین، با پیمانکار خارجی و خطر کمتر و هزینه‌های مشخص، حسب نتایج حاصله از اکتشاف، قرارداد توسعه‌ای میدان را به مناقصه می‌گذاشتند.
- در نسل دوم قراردادهای اکتشاف و توسعه، شرکت نفت با شرایط وحدت مطلوب و پایه‌گذاری در سال 1382، دو مرحله اکتشاف و توسعه را بصورت هم‌زمان با قراردادی یکپارچه و

²⁰. همان، ص 41

²¹. ابراهیمی، محمدرضا، همان، صفحات 1-4

²². شیروی، عبدالحسین، حقوق نفت و گاز، انتشارات میزان، چاپ اول، 1383، صفحه 434

پیوسته به مناقصه برده یا با مذاکره به مرحله انعقاد قرارداد رسانده اند که در این تفسیر، عمل اکتشاف و توسعه به انجام می رسد.

در نسل سوم و چهارم قراردادهای اکتشاف و توسعه جدید با بازنگری در سال 1386، همان وحدت مطلوب و پیوستگی تعهدات قراردادی حاکم بوده اما با شروع عملیات توسعه و چگونگی محاسبه هزینه های سرمایه گذاری در تمامی مراحل از تولید تا اجراء روبرو گردیده تا نوع جدیدی از قراردادهای اکتشاف و توسعه ای معقول را رویت نماید و بدین طریق انگیزه جذب سرمایه خارجی با ورود سرمایه گذار خارجی در این نوع میدان های نفتی بیشتر گردد.²³ (ایران پور، 1393، صفحات 119-120)

6. ارائه قراردادهای جدید IPC²⁴

قراردادهای بین المللی IPC، نوعی قرارداد مختلط می باشد که پایه و اساس آن بیع متقابل بوده اما در عین حال عناصری کمرنگ از قراردادهای مشارکتی در آن یافت می شود. در واقع، قرارداد موصوف یک مدل عملیاتی است که با برگرفتن اطلاعات آن از مصوبه هیأت دولت و پلان کلی قرارداد ارائه شده در کنفرانس تهران توسط « کمیته بازنگری قراردادهای وزارت نفت » در تاریخ 92/12/3 با عنوان « همایش هم اندیشی نظام جدید قراردادهای صنعت نفت » که به منظور رونمایی از مدل جدید قراردادهای نفتی تحت عنوان IPC ارائه گردید از همان زمان تدوین تا کنون، با نظرات مختلف منتقدان و موافقان کارشناسانه بسیار سطوح علمی و تخصصی روبرو شده است.²⁵ (حقیقیان، 94/11/28، صفحات 120 و 127 و 153)

پیرو حفظ و افزایش منافع طرفین و یکسان نمودن شرایط دو طرف قرارداد، برقراری انعطاف در محدوده هزینه ها، ایجاد نوعی توازن مابین هزینه و ریسک تحمیلی بر پیمانکار و درآمدهای وی، انطباق هرچه بهتر قرارداد با عملیاتیهای EOR²⁶ و همچنین IOR²⁷ (مصوب هیأت وزیران، شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی شماره 104089 / ت 52445 مصوب 94/7/8)، جذب تکنولوژی و فناوری توسط طرف ایرانی، آموزش متخصصان ایرانی، اولویت در گسترش بهینه و تولید صیانتی از میادین نفتی را ایجاد می کند.²⁹ (زندگی، رضا، شماره 2448، 24 آبان 1394، صفحه 6) که مبتنی بر چهار رکن تنوع قراردادهای و مداخله شرکت نفتی بین المللی در مرحله تولید، شرایط مشارکت و اطمینان از روند

²³. ایران پور، فرهاد، همان، صفحات 119-120

²⁴. International Petroleum Contract

²⁵. حقیقیان، مهدی، « بررسی الزامات قانونی قراردادهای جدید نفتی ایران »، پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق بین الملل، دانشگاه پردیس قم دانشگاه تهران، 94/11/28، صفحات 120 و 127 و 153

²⁶. Enhanced Oil Recovery

²⁷. Improved Oil Company

²⁸. مصوب هیأت وزیران، شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی شماره 104089 / ت 52445 مصوب 94/7/8

²⁹. زندگی، رضا، همان، صفحه 6

کاری پیمانکار ، قابلیت شاخص هزینه ها ، بازپرداخت حتمی آن در مدت زمان معین و چگونگی محاسبه پاداش می باشد.³⁰ (ایران پور ، 1393 ، صفحه 160) بدین اوصاف روند کاری قراردادهای موسوم به IPC بدین طریق است که مراحل مختلف صنعت نفت از جمله اکتشاف ، توسعه و تولید ، تماماً به صورت کامل ارائه و تعریف گردیده تا شرکتهای بین المللی نفتی در مواجهه با این شکل از قرارداد ، هدفی مرتبط با صنعت نفت ایران داشته باشند. در توضیحات دقیق تر مشخص گردیده که در این نوع قراردادها ، مالکیت مخازن به هیچ وجه و تحت هیچ شرایطی قابل انتقال به طرف مقابل نبوده که حتی قابل واگذاری به دولت ثالث یا شرکتی دیگر نیز نمی باشد. که در اصل ، سطح تولید صیانتی از مخزن³¹ (طهماسبی پور ، شماره 417 ، 10 آبان 1393 ، صفحه 2) ، یکی از مهمترین مباحث در قراردادهای IPC به شمار می رود. سرمایه گذاری بین المللی با اهداف انتقال فناوری به داخل کشور ، بالاترین افزایش تولید از مخازن ، افزایش درصد بازیافت و استفاده بیشتر و مفیدتر از توان سرمایه گذاران داخلی درخصوص مهمترین نیازهای الگوی جدید قراردادی صنعت نفت به شمار می رود.³² (آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران ، 1394/9/7 ، صفحه 1)

1 6 کارائی قراردادهای IPC

برنامه ریزی کاری قراردادهای جدید IPC در یک مرحله تقریباً 10 ساله و همراه با نقشه صنعت نفت و گاز کشور تعریف شده است.³³ (سلطانی ، 1394/9/17 ، صفحه 1) چنین طرحی با توجه به وضعیت عادی کشور در موقعیت پس از تحریم ، ارائه و اگرچه بی عیب نبوده اما سعی و تلاش کارشناسان نفتی بر این موضوع می باشد که بخش عمده خلاء ها ، مسائل و مشکلات گذشته صنعت نفت را به روشی تنزل داده که از منظر دیگر بتوانند آغازگر تغییرات با انعطاف و پوشش کاملتر و تحولات پایدار و بلندمدت در صنعت نفت و اقتصاد ملی ایران به سمت تحول و دگرگونی عمیق در نسل چهارم قراردادهای نفتی گردند.³⁴ (ایران پور ، 1393 ، صفحه 160) این الگو ، به خاطر توجه به سه مورد قابل انتقال مهم تکنولوژی جدید و تخصصی ، همکاری واقعی شرکتهای نفتی داخلی در مباحث توسعه ای جدید با شرکتهای بین المللی نفتی و برقراری تناسب با مقررات بین المللی صنعت جهانی نفت و گاز ، از خصوصیات مفید کاهش و جبران کاستیها و مشکلات حاصله برخوردار است. اما در واقع هر

³⁰ . ایران پور ، فرهاد ، همان ، صفحه 160

³¹ . از نظر مفاهیم مهندسی مخزن ، تولید صیانتی به تولیدی اطلاق می شود که بالاترین تولید را با دو ویژگی داشته باشد. این تولید باید قابل برنامه ریزی برای درازمدت و دارای بازیافت حداکثری از مخازن نفتی باشد. به زبان ساده، در این روش تولیدی تداوم و رشد تولید نفت در سالهای آینده مدنظر است؛ روشی که وابسته به پایداری فشار مخازن است. این هدف هم با تزریق به موقع و حجم کافی گاز امکان پذیر خواهد بود.

طهماسبی پور ، حمید ، « دفن طلا در چاههای سیاه » ، روزنامه شهروند ، شماره 417 ، 10 آبان 1393 ، صفحه 2

³² . آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران ، کنفرانس معرفی مدل جدید قراردادهای نفتی ایران IPC با حضور وزیر نفت و میهمانان خارجی در سالن اجلاس

سرن ، خیرگزاری صدا و سیما ، 1394/9/7 ، صفحه 1

³³ . سلطانی ، علیرضا ، « آغازخیز صنعت نفت » ، شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی ، 1394/9/17 ، صفحه 1

³⁴ . ایران پور ، فرهاد ، همان ، صفحه 160

موردی که در این ورطه مهم تلقی شده است ، نگاه حمایتی بصورت کاملاً کلی و وسیع درخصوص قراردادهای جدید IPC می باشد.³⁵ (سلطانی ، 1394/9/17 ، صفحه 1)

در همکاری با شرکتهای سرمایه گذار بین المللی و نظر به این موضوع که شرکتهای خارجی در مقابل رزرو مخازن ، امتیازاتی را بر سهامشان می افزایند ضروری است که بطور اتوماتیک ، رزرو مخازن را نیز بسیار مهم جلوه داده و می بایست چنین اظهار داشت که در این موضوع خاص ، رزرو مخازن نفتی در مناطقی از ایران هیچگاه نباید تفسیر حقوقی با این نگرش که دولت ایران ، مالکیت مخازن نفتی را به شرکت سرمایه گذار بین المللی منتقل کرده ، وجود داشته باشد. زیرا در تمامی قراردادهای بین المللی نفتی ، تمامی مخازن نفتی ، گازی و هیدروکربونی به کشور و مردم ایران تعلق داشته و هیچگونه شرایط انتقال به غیر وجود ندارد.

در نتیجه با مطالعه و بررسی های حاصله و انعقاد قراردادهای جدید IPC می توان در عرض کمترین مدت زمان ممکن به سرمایه گذاری بین المللی ۱۵۰ میلیارد دلاری در بخشهای بالادستی صنعت نفت در ایران دست یافته که سهم و منفعت سرمایه گذاران بین المللی می بایست در چنین قراردادهایی نظر به استمرار در ارائه و فروش نفت و گاز در دنیا ، زیاد باشد.³⁶ (حسینی ، شماره 3720 ، 1392/11/21 ، صفحه 2) در نتیجه ، در تنظیم و انعقاد این نوع قراردادهای نفتی و نظر به این موضوع ، تعداد کثیری از سرمایه گذاران خارجی به سرمایه گذاری خارجی در واحد تولید و اکتشاف و بهره برداری نفت در مناطق خوب و کم ریسک مناطق نفتخیز جنوب ایران تمایل پیدا نموده اند. اما وزارت نفت در این موضوع با تعیین پاداش ارزشمند و متغیر پیمانکاران و متناسب با پذیرش ریسک شان ، خواستار سرمایه گذاری در بسیاری از مناطق کشور از جمله کویر مرکزی الی دریای خزر با اولویت هایش در تحولات بسیار میداین نفتی مشترک می باشد.³⁷ (زندی ، رضا ، شماره 2448 ، 24 آبان 1394 ، صفحه 5) حال بنا به دلیل این موضوع که در نمونه جدید قراردادهای نفتی IPC ، شرکت های بین المللی نفتی در عرصه خارجی خود به تنهایی نمی توانند وارد فاز اپراتوری و اجرای عملیات پروژه گردند ، بطور معمول چنین شرکتهایی ، سرمایه خارجی ، دانش جدید فنی ، تکنولوژی مدرن و مدیریت خاص خود را مرتبط با اپراتوری ، اجرا و مشارکت با دیگر شرکتهای را به انجام می رسانند و فی مابین ، ملزم به همکاری با شرکتهای داخلی که شرکت ملی نفت برای ممانعت از هرگونه تضييع حقوق ، صلاحیت آنان را تأیید و نام و مشخصات آنها را در لیست همگان قرار داده ، می گردند.³⁸ (زندی ، رضا ، شماره 2448 ، 24 آبان 1394 ، صفحات 11-7)

³⁵ . سلطانی ، علیرضا ، همان ، صفحه 2

³⁶ . حسینی ، مهدی ، « مدل ایرانی قراردادهای نفتی و رویکرد برد برد » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره 3720 ، 1392/11/21 ، صفحه 2

³⁷ . زندی ، رضا ، همان ، صفحه 5

³⁸ . همان ، صفحات 11-7

2 6 وجوه افتراق و اشتراک نمونه قرارداد جدید IPC با دیگر قراردادهای گذشته

کمیته بازرگاری قراردادهای بین المللی نفتی با بررسی و تفحص ۳۰ مدل قراردادهای بین المللی و 50 طرح در زمینه صنعت نفت ایران با ارائه مدل جدید و متفاوت قراردادهای نفتی با شرایط خاص ایران³⁹ (آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران، 1394/9/7، صفحه 1) پرداخته که با تائید بر این موضوع که دیدگاه وزارت نفت در ارائه مدل جدید قراردادهای نفتی و کاملاً متفاوت با دیگر قراردادها علل الخصوص قراردادهای بیع متقابل، چنین بیان می دارد که فرم و الگوی جدید قراردادهای IPC، همان الگوی جدید بیع متقابل است که در مسیر توسعه یافتگی خود قرار گرفته است.⁴⁰ (نشست از داری تا IPC، 94/8/28) و از نگاهی دیگر، نوعی قرارداد خرید خدمت است که با اعمال رویه ها و استانداردهای بین المللی صنعت نفت و گاز و نیز الزامات جهانی، اقداماتی در جهت برقراری تعادل میان منافع ملی دولت سرمایه پذیر ایران و نیز منافع سرمایه گذار خارجی انجام می گردد.⁴¹ (حقیقیان، 94/11/28، صفحات 131-130) که وزارت نفت با ارزیابی خاص دقیقاً منبعت از مدل های موجود بین المللی اما با نام مدل ایرانی و ویژگی های بسیار نزدیک به شرایط نرمال بازار ایران ارائه نموده است.

تعمق بیشتر، کارایی قرارداد بیع متقابل در کشور ایران را مناسب و قابل استفاده مطرح نموده است. که در اصل این نوع فعالیت بصورت کاملاً یک طرفه همیشه به نفع دولت سرمایه پذیر ایران بود و از نگاهی دیگر، شرکتهای بین المللی نفتی هر لحظه در تشویش کیفیت این نوع قراردادها قرار می گرفتند. که در خصوص قراردادهای جدید IPC، ابهامات و سوالات بسیار شرکتهای خارجی مطرح گردید. در نتیجه، کمیته بازرگاری قراردادهای بین المللی نفتی اظهار داشتند مدل های قرارداد که خواهان رابطه مداوم دولت ایران با جوامع بین المللی در یک تعامل دوجانبه می باشد، می بایست براساس معادله معروف برد-برد عرضه گردد. که شکل قراردادهای بین المللی جدید با منظر کاملاً متفاوت طراحی و در معرض کارشناسان، متخصصان و سرمایه گذاران نفتی قرار گرفته است. بدین ترتیب با انگیزه خاص و در شرایط صد چندان بهتر اظهار می دارد قراردادهای جدید IPC با انعطاف پذیری کاملتر در روابط بین الملل که در خصوص شرکتهای داخلی به سمت الگوهای مشخص بین المللی نزدیک می شد در نتیجه، کشور ایران با تجارب قابل ارزش بالای 100 سال در خصوص موضوعات نفت و گاز، از توانایی ها و شایستگی های افزونی در حوزه پروژه های عملیاتی نفتی برخوردار بوده که می بایست موقعیت های کنونی را دست کم نگرفته که براساس یافته های

³⁹. آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران، همان، صفحه 1

⁴⁰. نشست از داری تا IPC، 94/8/28، برگزار شده در دانشگاه امام صادق، برای مطالعه بیشتر رجوع شود به www.icmstudy.ir

⁴¹. حقیقیان، مهدی، همان، صفحات 131-130

علمی و تجارب با ارزش سابق ، اعمال کرد.⁴² (حسینی ، شماره 3720 ، 1392/11/21 ، صفحه 1)

با نگاه عمیق در اینخصوص ، در می یابیم که اساس و پایه قراردادهای جدید IPC در مراحل عملیاتی بالادستی ، تأسیس شرکت مشارکتی می باشد. بطوریکه به استناد بند 21 ماده یک مصوبه هیأت وزیران با معلوم شدن شریک ایرانی برای همکاری بیشتر ، شرکت عملیات مشترک⁴³ ، اعمال می گردد⁴⁴ (حقیقیان ، 94/11/28 ، صفحه 132) در تفاوت قراردادهای نفتی IPC با بیع متقابل مشخص می گردد این مدل از قراردادها با هدف رفع نواقص موجود و ایرادات بسیار قالب کنونی قراردادها به نام بیع متقابل ارائه شده است. با نگرشی که علاوه بر ایجاد فرصت‌های قابل توجه در خصوص صنعت نفت ایران و هدف بسیار بالا در جذب واقعی سرمایه ، آموزش ، انتقال تکنولوژی مدرن و عملکردهای موفق ، مدیریت پروژه شرکت‌های بین المللی نفتی ، تکامل و توسعه و پیشرفت شرکت‌های نفتی داخل ایران ، طرق مشارکت و همکاری آنها در طرح‌های مناسب توسعه‌ای صنعت نفت نیز فراهم گردد.⁴⁵ (سلطانی ، 1394/9/17 ، صفحه 1)

از دیگر انتقادات وارده بر بیع متقابل درخصوص نظام مالی و عدم پیش بینی سقف هزینه ها است که با مشخص نمودن سقف هزینه ها ، تعهدات پیمانکار در محدوده سقف تعیین شده نیز معلوم گردید و شرکت ملی نفت نیز وظیفه در بازپرداخت هزینه های مشخص شده داشت. و هزینه های اضافی نیز توسط کارفرمای ایرانی قابل استرداد و استهلاک نبود. اما در قراردادهای جدید IPC با توجه به پذیرش این مسئله که غیرقابل پیش بینی بودن رفتار قطعی مخزن و نیز تغییر در برنامه کاری را ارائه می دهد ، این موضوع نامطلوب و در عرصه بین الملل قابل قبول نبوده است. در نتیجه با حذف سقف هزینه ها ، نظام مالی جدیدی را در قراردادهای IPC تعیین نمودند.⁴⁶

دیگر موارد مطروحه ، ایرادی نسبت به قرارداد بیع متقابل درخصوص عدم پرداخت پاداش یا درآمد اضافی در صورت موفقیت عملیات توسعه بود که علیرغم تامین هزینه ها توسط پیمانکار و برعهده گرفتن ریسک آن ، صرفاً همان حق الزحمه توافق اولیه در اختیارش قرار می گرفت اما حال در قراردادهای جدید ، سعی بر آن شده با درگیر نمودن هرچه تمام تر پیمانکار در قراردادهای نفتی و بروز انگیزه بالا در تولید بیشتر ، جذابیت قابل توجهی درخصوص آنان برای صنعت نفت و گاز کشور ایجاد نماید. که

⁴² . حسینی ، مهدی ، همان ، صفحه 1

⁴³ . Joint Operating Company

⁴⁴ . حقیقیان ، مهدی ، همان ، صفحه 132

⁴⁵ . سلطانی ، علیرضا ، همان ، صفحه 1

⁴⁶ . پلان ارائه شده در همایش هم اندیشی قراردادهای جدید نفتی ایران

نتیجه آن همکاری با شرکت بین المللی نفتی با تکنولوژی به روز می باشد.⁴⁷

از دیگر تفاوت‌های مهم و اساسی قراردادهای جدید با بیع متقابل، برقراری توازن میان ریسک پذیرفته شده توسط پیمانکار و مابه‌ازاء دریافتی آن می باشد. بدین نحو که این روش در بیع متقابل نبوده است. در صورتیکه شرایط سود دهی نیز برای قراردادهای جدید لحاظ شده است. بدین ترتیب، تمامی مناطق عملیاتی به چند گروه متفاوت با ریسک‌های مختلف و فعالیت‌های خاص تقسیم شده و حسب آن میزان مبالغ پرداختی، تغییر می‌یابد.⁴⁸ از دیگر موارد انتقاد وارد بر بیع متقابل، کوتاه بودن مدت زمان قابل اعمال عملیات اجرائی است که در قراردادهای جدید بنا به خواست پیمانکاران، طول مدت زمان عملیات پروژه را به 25 سال افزایش داده و قرارداد منعقد را تبدیل به الگوئی پایدارتر بنماید.⁴⁹

نکته با اهمیت در قراردادهای جدید IPC، اجازه ورود پیمانکار به مرحله تولید عملیات اجرائی حسب نیازها و شرایط واقعی بازار نفت و گاز جهانی است که در هیچکدام از قراردادهای گذشته چنین اجازه ای صادر نشده بود. کماکان بیع متقابل نیز ابتدائاً در خصوص مرحله توسعه انعقاد یافته اما پس از مزی مدتی، در مورد مرحله اکتشاف نیز قرار داده شد. اما اجازه ورود به مرحله تولید، هیچگاه اعمال نگردید. در صورتیکه با حضور پیمانکاران مقتدر و با انگیزه در عرصه بین الملل با هدف انتقال تکنولوژی و فناوری به روز می‌توان از افزایش میزان تولید و بهره‌برداری بهینه نیز در مدت زمان مشخص شده، استفاده نمود. با وجود اینکه درگیر شدن منافع پیمانکار در تولید باعث افزایش انگیزه ایشان در اجرای عملیات پروژه نیز می‌گردد.⁵⁰

متأسفانه، شرایط خاص و مغشوش سیاست و تغییرات حاصله در آن فاصله زمانی، این معضل را ایجاد نمود که در همه حال، صنعت راهبردی نفت و گاز را با سکتی و شوک‌های بسیار روبرو نمایند. تا آنجائیکه وضعیت خاص صنعت نفت ایران بیشتر از آنکه از تحولات صنعتی و اقتصادی داخلی و بین‌المللی تبعیت نماید، در کمال تأسف بر گرفته از عملکردها و افتان و خیزانهای سیاسی شده است. در واقع، مسئله ای که در گذر تاریخ و تحولات معاصر ایران، در مورد صنعت نفت نیز حاکم بوده است. وضعیت خاص سیاسی و وابستگی‌های رو به گسترش اقتصاد ضعیف ایران نسبت به درآمدهای ناپایدار منابع نفتی در طی چند دهه اخیر موجب بروز شکافهای عمیق و نیز دست و پا زدن‌ها که یک نوع عقب ماندگی و عدم پیشرفت در مسیرهای بین‌المللی در صنعت نفت ایران را ایجاد کرده، شده است

47. بند 2 ماده شش مصوبه هیأت وزیران.....

48. تبصره یک بند 2 ماده شش، مصوبه هیأت وزیران

49. حقیقیان، مهدی، همان، صفحه 144

50. نامه تعدادی از نمایندگان مجلس جمهوری اسلامی ایران به رئیس جمهور، خبرگزاری تسنیم، آذرماه 1394، کد خبر: 926445

در نتیجه ، با ارائه قراردادهای جدید IPC شاید به نوعی جبران این درجا زدن ها را با فعالیت مجدد صنعت نفت به روش احیاء و فعالیت‌هایی ارزشمند هرچند موقت به اجرا گذاشته شود که در این مورد برنامه‌هایی موقتاً کاربردی در یک مقطع زمانی کوتاه ، تعریف شده است. حال که قراردادهای خرید خدمت از نوع بیع متقابل در نیمه دوم دهه 1370 با موقعیت خاص سیاسی و اقتصادی ایران ، یقیناً مفیدترین و کامل ترین نوع قراردادهای نفتی در آن فاصله زمانی منعقد گردید. اما به مرور زمان با ایجاد اثراتی محدود ، می بایست پس از گذران 10 سال با تغییر شرایط سیاسی و اقتصادی جدید ایران و الزامات متفاوت بازار بین‌المللی انرژی ، تغییر می یافت که در کمال تأسف ، هیچ تغییری حاصل نشد و دیگر اینکه اعمال قراردادهای بیع متقابل بطور تقریبی 20 سال نیز ادامه پیدا کرد. اما با مضمی اندک زمان و شروع تحریم‌های اقتصادی ، به وضوح خلاء ها و مشکلات این نوع قرارداد برهمگان به اثبات رسید. تا آنجائی که این معضلات طبیعتاً فارغ از آسیب‌پذیر ساختن صنعت نفت ، با پرداخت هزینه های سنگین ، بروز آسیب‌های وارده به اقتصاد ملی را نیز باعث گردید. که با توجه به چنین شرایطی بود که تجدیدنظر در فرم و قالب قراردادهای بین المللی در حوزه صنعت نفت و گاز و ارائه مدل های جدید از قراردادهای نفتی در برنامه کاری کارشناسان و متخصصان امور نفتی قرار گرفت.⁵¹

از موارد دغدغه‌های قابل توجه کمیته بازرنگری در قراردادهای بین المللی نفتی ایران ، تولید صیانتی و حفاظت از میادین نفتی ایران بوده. که با ارائه قراردادهای جدید IPC اقدام خوبی مرتبط با سود و منفعت سرمایه گذار خارجی و نیز قطع هزینه‌های جاری آن داشته است. اما در مورد قراردادهای بیع متقابل ، سرمایه گذار خارجی بخشی از هزینه‌هایش را در قالب سود دریافت می‌کرد که هم اکنون با الحاق سود به تولید اصلی نفت ، سرمایه گذار خارجی می تواند در طولانی مدت در میادین نفتی حضور فعال داشته باشد. در نتیجه شرکت سرمایه گذار بین المللی با آگاهی از محل درآمدش ، سعی خود را بر آن داشته که جانب احتیاط بیشتری را بعمل آورد. در این شرایط ، احتمال آن وجود دارد که تصور شود ، با تلفیق سود و منفعت سرمایه گذار خارجی و تولید بهینه نفت ، کماکان با بروز همان مشکلات ، سرمایه گذار خارجی خواستار افزایش قابل توجه تولید مخازن نفتی به هر قیمتی و تحت هر شرایطی حتی با ورود آسیب به میادین نفتی می باشد. در نتیجه ، این سرمایه گذاران با ارائه برنامه های کلی در مورد توسعه مخازن نفتی و نیز جلب نظر مهندسان متبحر و با تجربه ، می بایست این مسئله را به تصویب شرکت ملی نفت ایران رسانده. و متعاقباً طبق عملکرد

⁵¹ . سلطانی ، علیرضا ، همان ، صفحات 1-2

میادین نفتی ، بودجه و برنامه تولیدی سالیانه سرمایه گذاران خارجی را نیز به تصویب برسانند.⁵²

3-6 مطالعه تطبیقی فی مابین قراردادهای IPC ایران و قراردادهای نفتی کشور عراق

با توجه به تداخل موضوعات مختلف بین‌المللی علل الخصوص موقعیت قراردادهای نفتی که با مباحث سیاسی ، اقتصادی و حقوقی نیز برهم آمیخته شده است ، دولت میزبان یا شرکت سرمایه گذار خارجی ، سعی و اهتمام خود را بر آن داشته که پیرو انعقاد قراردادهای بین‌المللی و تغییر وضعیت حاکم ، بالاترین سود را برای خود ایجاد نماید. بدین طریق ، اکثر مسائل سیاسی ، تجربیات سابق ، خطرپذیری بالای تولید داخلی ، سلب مالکیت ، ملی شدن و مصادره یا فسخ تمامی قراردادهای منعقد ، بررسی زمین‌شناسی از دیدگاههای مختلف ، توسعه و فناوری ، مبحث اقتصادی کشور سرمایه پذیر ، مشکلات بین‌المللی از جمله تحریم ، شرایط خاص امنیتی مناطق نفتی شامل مواردی می باشد که ویژگی های بارز قراردادهای بین‌المللی و نیز تبعات مختلف آن را مشخص می سازد.⁵³

با اهمیت به نفت کشور عراق و بهره گیری تنظیم قراردادهای IPC از امتیازات قراردادهای خریدخدمت عراق (حتی بیشتر از آن) و تلفیق آن با بیع متقابل⁵⁴ و نیز توجه به فرصت های حاصله صنعت نفت ایران و عراق و نیز احراز 12 میدان نفتی مشترک در طول مرز مشترک کشور ایران و عراق ، تفحص ویژگیهای مشخص میادین مشترک نفتی ایران و عراق و نیز وضعیت کنونی صنعت نفت عراق و برنامه های آینده توسعه صنعت نفت در این کشور ، به نقاط مثبت همکاری نفتی میان ایران و عراق در شرایط استراتژیک پسابرجام ، جلب نظر قرار داده شده است. با این صورت می توان توافقاتی را با هدف یکپارچه سازی تولید و پیشرفت و بهره برداری مشترک منعقد نمود. اما آنچه که بیش از پیش اهمیت عراق را نسبت به سایر کشورهای همسایه ، مهم قرارداده است ، تحصیل منبع عظیم سوختهای فسیلی می باشد که پس از کشور های عربستان سعودی و ایران در میان دارندگان ذخایر هیدروکربنی خاورمیانه در مقام سوم قرار گرفته است. هرچند که تولید و بهره برداری نفت در عراق ، با تغییرات زیادی همراه بوده است اما در آینده ذخایر هیدروکربنی برای این کشور ، پتانسیلهای فراوانی در عرصه نفت و گاز طبیعی خواهد داشت.⁵⁵

بدین ترتیب ، الگوی قراردادهای جدید ارائه شده با ویژگی های بسیار متفاوت ، اصولی تر از قراردادهای عراقی که نوعی

⁵² . زندگی ، رضا ، همان ، صفحات 5 الی 6 و 11

⁵³ . نوروزی ، مجید ، همان ، صفحات 3 الی 4

⁵⁴ . حقیقیان ، مهدی ، همان ، صفحه 128 و 129

⁵⁵ . متین ، مهدخت و جعفری ، زهرا ، « بررسی وضعیت صنعت نفت عراق و پتانسیل های همکاری نفتی این کشور با ایران » ، معاونت پژوهش های زیربنایی و امور تولیدی ، دفتر مطالعات انرژی ، صنعت و معدن ، شماره 14760 ، مورخ اسفند 1394 ، صفحه 3

قرارداد خرید خدمات⁵⁶ به شمار می رود ، در نظر گرفته شده است. بطوریکه با بررسی دقیق تر ، مشخص گردید نمونه جدید قراردادهای IPC تا حد چشمگیری از انعطاف پذیری مناسب تری نسبت به قراردادهای سابق برخوردار می باشد. بطوریکه طرفین قرارداد را در موقعیت برد- برد قرار داده است. لذا این نوع قرارداد تا اندازه ای توانسته است که رابطه مثبت و خوبی را با میزان تولید نفت و درآمد حاصله ایجاد نماید. زیرا هر آنچه که در خصوص بسیاری از شرکت‌های بین المللی نفتی و دولت‌های سرمایه پذیر اهمیت بسیار داشته ، در خصوصیات قرارداد جدید IPC نیز به این موضوع توجه بسیار شده و عایدی و هر چه که تحصیل شده است را دارا می باشد. البته با تأکید بر جزئیات دقیق مدل جدید قراردادهای نفتی در ایران از برتری نسبی این الگو در قیاس با قراردادهای موجود در عراق بازگو می کند. در واقع اخیراً ، عراق قراردادهایی را در جهت گسترش ، رشد و توسعه میادین نفتی آن کشور با قابلیت کاربرد در هفت منطقه و در قالب قراردادهای خدمات فنی با مدت زمان اجرای ۲۰ الی ۲۵ ساله با هدف ارائه خدمات فنی در جهت پیشرفت مخازن بزرگ نفتی در جنوب عراق با تعدادی از شرکت‌های سرمایه گذار نفتی منعقد نموده است.⁵⁷

نکته بعدی این می باشد که سطح قیمت‌های نفت در قراردادهای خارجی سابقاً بالای ۹۰ دلار بود ، اما هم اکنون به مرز ۴۵ دلار نیز رسیده است. که بنا به انتظار بسیاری از کارشناسان مدل قراردادهای جدید IPC ، احتمال عدم جذابیت لازم در مورد سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی به دلیل قیمت‌های فعلی نفت وجود دارد. که بنا به دلیل قیمت‌های پایین اعلامی ، بسیاری از سرمایه‌گذاری های خارجی در صنعت نفت و انرژی دنیا متوقف شود. و حال ، با کاهش قابل توجه قیمت نفت در جامعه بین المللی ، کشورهایی از جمله ایران که تولید نفت در آنها ارزان‌تر شده ، رقبای زیادی پیدا می‌کنند. بدین سبب که هر موضوع مهم در مورد شرکت‌های نفتی ، اقتصاد تولید نفت محسوب می گردد. در نتیجه وقتی تولید نفت در مخزن های نفتی پرهزینه ، صرفه اقتصادی هم داشته باشد ، شرکت‌های خارجی در خصوص سرمایه‌گذاری هایشان ، آلترناتیوهای زیادی پیدا می کنند. و نیز با کاهش قیمت نفت در سطح جهانی ، سرمایه‌گذاری های نفتی در میادین ارزان قیمت از جمله خاورمیانه و ایران جذابیت بیشتری می یابد. که احتمالاً با کاهش قیمت‌های نفت تا سال ۲۰۱۶ ، حدود ۵۰۰ هزار بشکه در روز از تولید نفت شیل کاسته می شود. اما هم اکنون تعداد بسیاری از شرکت‌های خارجی ، با کاهش سرمایه‌گذاری در این حوزه ، از سرمایه‌گذاری در تولید نفت شیل به میزان ۱۰ تا ۱۵ میلیارد دلار کاسته خواهد شد. در نتیجه با اعلام قیمت پائین ، سرمایه گذاری خارجی در میادین نفتی و پروژه‌های صنعت نفت

⁵⁶. Service Contract

⁵⁷. حسینی ، مهدی ، همان ، صفحه ۱

ایران می تواند برای سرمایه‌گذاران خارجی بسیار جذاب تلقی گردد؟! به علت اینکه صنعت تولید نفت ایران از دیگر میادین نفتی ، بسیار ارزان تر شده است. با این اوصاف ، در وضعیت قیمت‌های پایین نفت در ایران در جایگاه يك « کاتالیزور » ، شرایط جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های صنعت نفت ایران جذاب تر و مطلوب تر خواهد شد.⁵⁸

نظر به آمار منتشر شده مؤسسه « گلدمن‌ساکس »⁵⁹ درخصوص کاهش سرمایه‌گذاری های خارجی در صنعت نفت و انرژی کل دنیا این نکته را بیان می کند که هزار میلیارد دلار کاهش سرمایه‌گذاری خارجی مقیاس اندکی محسوب نمی گردد. در اصل با کاهش سرمایه‌گذاری ها در مناطقی از جمله تولید نفت شیلی و دیگر صنایع تولید نفت‌هایی گران ، جریان نقدینگی شرکت‌های بزرگ بین المللی نیز تحت فشار قرار گرفته و سرمایه‌گذاری ها کاهش یافته است. اما با تعداد بیشمار متقاضیان نفت در جامعه بین المللی اعتقاد بر این می باشد که سرمایه‌گذاری های خارجی در میادین نفتی یک نوع انتقال جغرافیائی باشد و از مناطق تولید نفت‌هایی گران به مناطق تولید نفت‌های ارزان ، مهاجرت قابل توجهی خواهند داشت. در نتیجه سرمایه‌های شرکت‌های بین المللی قابل انتقال به کشورهای نفتخیز خاورمیانه ، با لغو تحریم‌ها ، پس از اندک زمانی به ایران خواهند رسید.

با این اوصاف ، در جامعه بین المللی دو الگوی کلی قراردادهای خرید خدمت نفتی وجود دارد. در مورد اول ، به ازای تولید نفت ، وجه پرداخت می گردد که همین مدل نیز خود انواع بسیار دارد؛ مانند قراردادهای بای بک که درصدی از موارد پرداختی را در جایگاه سود به پیمانکار اعطاء می کنند یا قالب دیگر که به « مدل ریسکی » نام گذاری شده است. پرداختی آن در وجه دلار بر بشکه و به ازای تولید هر یک بشکه ، سودی در وجه پیمانکار تعلق می‌گیرد. مدل مارالذکر از جمله قراردادهای منعقد شده در کشورهای عراق ، مکزیك و اکوادور در قالب مدل دوم در نظر گرفته شده اند. بدین روش که با افزایش تولید در هر بشکه ، منفعتی نیز به همان اندازه به پیمانکار پرداخت می گردد. با توجه به نکته حائز اهمیت ، در الگوی قراردادهای IPC برخلاف قراردادهای عراق در قسمتهای مختلف آن ، انعطاف‌هایی ایجاد نموده اند. بدین صورت که در این قراردادها به جای ارائه يك عدد ثابت به پیمانکار در طول عملیات اجرائی قرارداد ، انعطاف بسیاری را در زمان‌های مختلف با تغییر وضعیت‌های سیاسی - اقتصادی کشور ایران ، هدف جلب منفعت طرفین قرارداد و تشکیل جلسات تجدیدنظر ، نشان خواهند داد.⁶⁰

⁵⁸. زندگی ، رضا ، همان ، صفحات 2 الی 3

⁵⁹. Goldman Sachs Bank USA offers a wide range of solutions to help our clients meet their financial goals. We seek to provide the highest level of customer service and support in everything we do, <http://www.goldmansachs.com/what-we-do/investing-and-lending/banking/>

⁶⁰. زندگی ، رضا ، همان ، صفحات 3 الی 5

از نگاهی دیگر نسبت به قراردادهای منعقد شده در کشور عراق، این موضوع مدنظر می باشد که با اخذ تصمیم در مرحله اجرا حتماً نیازمند تأیید وزارت نفت عراق خواهد بود. در اینصورت مکانیزم اخذ این تصمیم آنچنان کند و پیچیده می باشد که عملاً روند اقتصاد آن از بین رفته تلقی و شرکتهای بین المللی نیز با معضلات بسیار روبرو می شوند. اما در قیاس آن با قراردادهای IPC تلاش بر این شده که با برنامه ریزی در مسیر و اجرای عملیات، تمامی امور بسیار آسان در نظر گرفته شود. نظر به اینکه اخذ تصمیمها و پیشبرد کارهای امور اداری در کشور ایران تا حد زیادی زمانبر بوده است اما سعی بر کاهش شانس ایجاد این پیچیدگیها می باشد. بطوریکه تعداد تأییدیهها را به موارد مهمی محدود نموده که بتوان شفافیت کاری را در پروژه ها از جمله مسائل مالی به شدت افزایش دهیم. که این خود ایجاد فساد و دیگر مسائل را تا حد قابل قیاسی کم می کند.⁶¹

اما با جمع بندی در اینخصوص، اگر چنانچه شرکتهای بین المللی نفتی در مناطقی که دارای مخازن عظیم نفت می باشند مانند اکثر کشورهای شناخته شده عضو اوپک، بخواهند قرارداد نفتی را منعقد نمایند مبرهن است که بطور طبیعی قرارداد های امتیازی را بعنوان چارچوب مناسب با منافع خود برای عقد قرارداد ارجحیت می دهند که متقابلاً به دلیل وجود بالای خطرپذیری در فعالیتهای اکتشاف، کشور میزبان نیز در جای خود قراردادهای خدمات خطرپذیر را ترجیح داده اند.⁶²

3 5 - ایرادات وارده به قراردادهای جدید IPC

در بررسی کلی، قراردادهای IPC بخش مهمی از کاستیهای نسل سوم قراردادهای بیع متقابل را با نقاط قوت خود از قبیل جامعیت، یکپارچگی و وابستگی مراحل مختلف عملیات نفتی شامل عملیات اکتشاف، توسعه، تولید، طولانی تر بودن مدت زمان اجرای قرارداد و قلمرو خدمات از جمله عملیات اکتشاف، توسعه، تولید و در انتها عملیات نگهداشت ظرفیت تولید و ارتقا و بهبود بازیافت نفت جهت هم راستایی منافع طرفین قرارداد در بهره وری عملیات نفتی به طرز قابل توجهی پوشش داده شده است. بدین اوصاف، تحولات برنامه توسعه و هزینه های جاری در مورد اجرای عملیات تکاملی قراردادها، فازهای مختلف که در برگیرنده رفتار میادین نفتی و سایر الزامات پروژه در طول اجرای کارکرد توسعه که در جایگاه تغییر می باشند مورد تجدیدنظر و اصلاح برنامه توسعه قرار خواهد گرفت.

علیرغم این موضوع، کلیات مدل قراردادهای جدید به غیر از اینکه گزارش جامعی از کاستیهای نسل سوم بیع متقابل را آشکار نساخته اند بلکه نسبت به برخی نکات مهم این قراردادها نیز غفلت شده است. بنا به فرض، در پانلهای سمینار ۱۳۹۲، مصادیق هزینه های قانونی ایران مشخص نشده و نیز اینکه آیا رویه

⁶¹ همان، صفحه 11

⁶² مبصر، داریوش، همان، صفحه 39.

قرارداد بیع متقابل که پرداخت مالیات توسط سرمایه گذار در این قرارداد ، صوری بوده یا خیر یا مالیات بر درآمد آن مانند دیگر قراردادهای نفتی در جایگاه واقعی آن قابل پرداخت می باشد؟ در الگوی جدید قراردادهای نفتی با تعیین دستمزد به ازای هر بشکه⁶³ باعث گردیده است که این مدل قرارداد بین خدماتی و مشارکت در تولید با ابهامات بسیار روبرو گردد. الگوی قراردادهای بیع متقابل ، خدماتی بود اما قراردادهای IPC ، صرف خدماتی نیز نمی باشد. در واقع ، تعدیلی در مشارکت در تولید ایجاد شده است. حال با پذیرش این موضوع ، برخی از نقدهای وارد به قراردادهای مشارکت در تولید ، به مدل جدید قراردادهای نفتی نیز وارد است. ضمناً ، ایراداتی نیز در مورد سهم بادآورده شرکت های بین المللی نسبت به موضوع دستمزد به ازای هر بشکه وارد است. و ایراد دیگر اینکه آیا امکان پذیر است که مخزن نفتی بر عهده شرکت خارجی قرار داده شده باشد که چنین موضوعی در قراردادهای نفتی لحاظ شود⁶⁴؟ ایرادی دیگر مربوط به نحوه تصمیم گیری در کمیته مشترک مدیریت است. بطوریکه با این روند تصمیم گیری ، موقعیت شرکت ایرانی به دلیل افول و کاهش جایگاه خود قرارداد IPC نسبت به شرکت بین المللی نفتی ، در شرایط تضعیف و تهدید قرار می گیرد.⁶⁵

از دیگر ایرادات وارد بر قراردادهای IPC حذف نظارت مجلس بر این نوع قراردادهای جدید نفتی می باشد که مورد انتقاد نیز واقع شده است. دیگر اینکه بخشی از اجزای مصوبه اخیر دولت تحت عنوان "شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی نفت و گاز" مغایر سیاستهای کلی و قانون اصل 44 ارزیابی شده است. مورد دیگر ، اتصال فاز بهره برداری تولید به فازهای اکتشاف و توسعه میادین جهت واگذاری به معنی مشارکت بخش خصوصی خارجی و داخلی در مدیریت ، مالکیت و سرمایه گذاری انفال است. در صورتی که طبق اصل 45 قانون اساسی، معادن (منابع هیدروکربوری) جزء انفال و ثروت های عمومی است و مالکیت آن به کسی تعلق ندارد و حتی دولت نیز مالک آن نیست. بلکه به تعبیر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آن ها عمل نماید».

با تصریح در قانون نفت مصوب 1353 « اعمال حق مالکیت ملت ایران نسبت به منابع نفتی ایران در زمینه اکتشاف، توسعه، تولید، بهره برداری و پخش نفت منحصرأ به عهده شرکت ملی نفت است و بدین سبب به شرکت ملی نفت اجازه داده، فقط در چارچوب پیمانکاری صرفاً در عملیات اکتشاف و توسعه نفت با اشخاص داخلی یا خارجی وارد مذاکره و انعقاد قرارداد شود. در نتیجه اعطاء کلیه حلقه های زنجیره میدان نفتی به شرکت های خصوصی

⁶³. Fee per barrel

⁶⁴. کهن هوش نژاد ، روح الله ، قراردادهای IPC ؛ لزوم نقد تخصصی منصفانه و عدم تعرض به شخصیت های علمی و دلسوز ، مطالعات سیاستی نفت و گاز ،

1394/11/7 ، واقع در سایت اینترنتی <http://icmstudy.ir> ، صفحات 2-5

⁶⁵ . حقیقیان ، مهدی ، همان ، صفحه 135

خارجی و داخلی نقض قانون به نظر می رسد. همینطور ، دربند پ ماده 3 مصوبه هیأت وزیران قید شده «بازپرداخت کلیه هزینه های مستقیم، غیرمستقیم، تأمین مالی و پرداخت دستمزد و بهره برداری طبق قرارداد از طریق بخشی (حداکثر پنجاه درصد) از محصولات میدان و یا عواید حاصله منطبق بر قیمت روز فروش محصول منوط می باشد.» این بند نیز از تعهد مشارکت شرکت خارجی طرف قرارداد بر مالکیت میادین نفتی موضوع قرارداد حکایت دارد که نقض قانون به شمار می رود. به استناد تبصره بند پ ماده 6 مصوبه هیأت وزیران شرکت ملی نفت مجاز می باشد جهت بازپرداخت هزینه ها و حق الزحمه، با مصرف محصولات میدان های گاز طبیعی در بازار داخل یا عدم امکان صادرات آن، از محل محصولات یا عواید دیگر میدان ها درخصوص بازپرداخت هزینه ها و دستمزد، اقدام نماید.» که باعث ایجاد آثار وضعی بر مالکیت ملی دیگر میادین و نیز بر درآمدهای بودجه کشور خواهد شد.

سرمایه گذاری شرکت های خارجی در قالب این قراردادها به نحوی است که سرمایه گذار مدعی مالکیت و مدیریت بر نفت موجود در مخزن، چاه های حفر شده، تأسیسات سرچاهی، تأسیسات و کارخانجات فرآوری نفت، زمین های مربوطه یا نفت استخراجی خواهد بود. همچنین با دارا بودن اجازه ثبت ذخایر نفت و گاز در تراز دارایی های خود در مورد بهره برداری از میادین کشف شده و توسعه یافته، بطور عملی خود را مالک یا شریک کشور در مالکیت این منابع قلمداد می نماید بنابراین این قراردادها در اصل ماجرا، ثبت محصول برگرفته از مخزن یعنی نفت در لیست دارایی های شرکت های خارجی و اختصاص 50% نفت تولیدی از هر میدان به شرکت خارجی عملاً شریک کردن وی در مالکیت است که این مشابه قرارداد کنرسیوم 1333 است که شرکت های خارجی طرف قرارداد مالک نفت در مخزن نبوده اما نفت در سرچاه به مالکیت آنها در می آمد. نظر به ماده 3 قانون نفت مصوب 1390، نظارت بر بکارگیری حق حاکمیت و مالکیت عمومی بر منابع نفتی به عهده «هیأت عالی نظارت بر منابع نفتی» است. در نتیجه نظارت بر پیش نویس مصوب هیأت دولت و متن قرارداد جدید نفتی تهیه شده در وزارت نفت به جهت ارتباط و آثار مستقیم بلندمدت آن بر اقتصاد کشور و منابع نفتی کشور و موافقت آن بر عهده هیأت مذکور است که متأسفانه در قرارداد جدید به آن توجهی نشده است. نظر کمیته بازرگاری قراردادهای نفتی به بند 2 قسمت ب ماده 3 قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب 1391 درخصوص اخذ مجوز فعالیت و پروانه بهره برداری برای اشخاص حقوقی واجد صلاحیت درخصوص اکتشاف، توسعه، استخراج و تولید از کلیه میادین نفت و گاز کشور در تناقض با اصل 44 قانون اساسی و سیاست های ابلاغی آن اصل 44 می باشد که سرمایه گذاری، مالکیت و مدیریت بنگاه ها، نهادهای عمومی غیردولتی، بخش های تعاونی و خصوصی را بر معادن بزرگ نفت و گاز غیر مجاز می داند.

قراردادهای IPC در مغایرت با سیاست های کلی نفت و گاز، ابلاغی مواد 14 و 15 اقتصاد مقاومتی، اعمال حاکمیت و پرهیز از انحصار و برنامه ششم توسعه بود که نتیجه آن افزایش وابستگی اقتصاد کشور به بیگانگان، عدم تولید صیانتی،

افزایش بلند مدت خام فروشی و تداوم آن ، عدم توجه به صنایع پایین دستی و عدم ایجاد زنجیره ارزش افزوده ، زلزله و عدم مقاومت در مقابل تغییرات اقتصادی دنیا و در پایان استحاله توانمندی داخلی در کمپانیهای خارجی است. ضمناً قرارداد جدید نفتی سبب تسلط کمپانیهای خارجی بر اصلیترین گلوگاه اقتصادی کشور و نقض قاعده فقهی "نفی سبیل" که در اصول 43، 81 و 153 قانون اساسی مورد تأکید قرار گرفته است خواهد شد. بدین ترتیب ، از آنجا که چه در پیش نویس و چه در متن لاتین محرمانه قرارداد، ساز و کاری جهت تعیین اولویت واگذاری پروژه های نفت و گاز ذکر نشده است، مغایر روح حاکم بند 3 قسمت ت ماده 3 قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت در خصوص امور سرمایه گذاری و تأمین منابع مالی است که اعلام نموده جذب و هدایت سرمایه های داخلی و خارجی با هدف توسعه میادین هیدروکربوری نظر به اولویت میادین مشترک از طریق طراحی الگوهای جدید قراردادی مانند مشارکت با سرمایه گذاران و پیمانکاران داخلی و خارجی بدون انتقال مالکیت نفت و گاز مخازن که با رعایت موازین تولید صیانت شده است.

چگونه می توان از یک فرمت قراردادی برای پروژه های مختلف در موضوعات مختلف و میادین مختلف بهره برد؟

ضرورت قرارداد بلندمدت 25 تا 33 ساله و پیش بینی تداوم و تمدید آن را چه مرجع و نهادی تشخیص داده است تا چنین تعهد بین المللی برای چندین دولت آینده ایجاد شود؟ چند پروژه نفتی و در چه زمینه ای واگذار خواهد شد؟ پروژه های بالادستی یا پایین دستی؟ اگر پروژه های بالادستی در معرض واگذاری است با چه مجوزی؟ چند درصد از پروژه های بالادستی وزارت نفت؟ آیا این پروژه ها پروژه های جدید است یا پروژه های موجود مانند میادینی که توسط توانمندی داخلی در حال بهره برداری و در مدار تولید است؟⁶⁶

1. مباشرت دولت در قراردادهای جدید نفتی

شرایط خاص اجرای قراردادهای جدید IPC بدین صورت است که کمیته مشترک مدیریتی (ناظر بر انجام امور قراردادها) ، متشکل از نمایندگان مساوی پیمانکار و کارفرما و اخذ اتفاق آراء در تصمیمات ، تشکیل خواهد شد. این کمیته درخصوص این موضوع که برای رشد و توسعه يك میدان نفتی چند چاه می بایست ایجاد بکنند ، یا برآورد بازار چگونه است یا اینکه وضعیت حفاری و قیمت دکل چگونه باید باشد ، برنامه و بودجه سالانه قرارداد را بررسی و تأیید می کند که هر سال از جانب این کمیته ، پرونده ها بررسی و برای آن بودجه خاص تصویب می شود. ضمن اینکه برنامه های تولیدی هم طبق آخرین گزارشات میادین نفتی و وضعیت بازار مصوب خواهد شد. در نتیجه اگر در برنامه ای خواهان رساندن آسیبی به میدان نفتی باشند. این اجازه به سرمایه گذار داده نخواهد شد که به هر میزان یا تحت هر شرایطی نفت تولید نموده یا اگر نیز پیمانکار برنامه های

⁶⁶ . خبرگزاری عصر نفت ، « 21 ایراد قانونی قراردادهای جدید نفت » ، مورخ 1394/10/13 ، کد خبر: 11258

بلندمدت پنج الی 20 ساله داشته باشد ، هر سال برنامه آن توسط کمیته موصوف و منطبق با واقعیتها بررسی و تأیید می‌گردد.⁶⁷ در اصل ، تصمیمات و مباحث سیاسی بر آراء کمیته مشترك تأثیری نداشته و در صورت کاهش تولید مخازن نفتی به لحاظ تکنیکی ، می بایست به طور طبیعی تصمیم‌گیری شود. اما اگر غیر از مشکلات فنی ، تحت شرایطی دولت نیز تصمیم به کاهش تولید نفت بگیرد با رعایت اولویت ابتدائاً مخازن نفتی که سرمایه‌گذاری بین المللی در آن صورت نگرفته و در کنار کاهش تولید نفت میادین نفتی به صورت دستوری و مشخص ، پیشبینی هایی نیز در مورد جبران زیان آن از جانب دولت معلوم می گردد.⁶⁸

2. تحولات اخیر در کشور ایران و جامعه جهانی و تأثیر آن بر قراردادهای نفتی

حال پس از مزی چندین سال ، وضعیتها به مرور دگرگون و قدرتهای اقتصادی موجود در آب و خاک کشور ایران اعم از گستردگی و توسعه کشور به همراه منابع وسیع و مردمان فرهیخته ، پتانسیلهای منحصر به فردی که برای رشد و توسعه ایجاد شده است ، غیرقابل انکار می باشد. هم اکنون با موقعیتهای جهانی بسیار متفاوت ، توسعه و مبادلات اقتصادی بین‌المللی در قیاس با تعاملات سیاسی بین کشورها قرار گرفته است. در این بستر ، پتانسیلهای اقتصادی ایران می تواند با تغییرات حاصله در آن و افزایش اهمیت آن در خاورمیانه ، تأثیر فراوانی در تحولات و جلب توجه کشورهای غربی ایجاد بکند.

بنابراین شرایط موجود در کشور اقتضا می‌کند که همزمان با گسترش تعاملات با کشورهای غربی ، نسبت به روابط کشور ایران با دیگر همسایگان هوشیاری و روندی متفاوت برای تعامل با آنان پیاده کنیم. در نتیجه ، با حرکت رو به رشد کشور ایران در قراردادهای بین المللی نفتی می بایست سعی مان بر آن باشد که درك مشتركی از شرایط جدید ، تحصیل نمائیم. اما موضوع با اهمیت‌تر ، آن می باشد که آگاه باشیم که چگونه و به چه طریقی ، می توان از محوریت فعالیت‌های اقتصادی در تنظیم قراردادهای بین‌المللی نفتی در جهت تامین منافع ملی بهره بریم. البته به عبارتی می بایست از این فرصت طلایی در جهت ساماندهی ساختار اقتصادی کشور ایران استفاده کنیم تا بطور همزمان با حل مسائل بین‌المللی کشور ، برنامه های خاص برای رشد فعالیت‌های اقتصادی در ایران داشته باشیم. ضمن اینکه بسیار قابل اهمیت است که بدانیم چگونه و از کجا سرمایه گذاران خارجی را در منطقه ، انتخاب و با آنها همکاری نمائیم. و بدین ترتیب ، زمینه انعقاد قراردادهای بین المللی نفتی را با آنان ایجاد نمائیم. البته در این اثنی ، کشورهایی از بازگشت ایران به عرصه بین الملل ، نگران و مشوش می شوند. اما در صورتیکه می بایست آگاه باشند که با رشد و توسعه ایران در صحنه جهانی ،

⁶⁷ . زندگی ، رضا ، همان ، صفحه 11

⁶⁸ . همان ، صفحه 8

امکانات رو به رشدی نیز در اختیار کشورهای اطراف قرار خواهد گرفت که می‌توانند بدین طریق به گستردگی و تکامل آن کشورها نیز کمک نمایند. بنابراین باید روابط با دیگر کشورها، براساس تعامل دوستانه برقرار شود تا دیگر کشورها بجای نگرانی و اضطراب، از رشد و توسعه ایران نیز خرسند باشند.⁶⁹

3. نتیجه گیری:

بطورکلی، هیچ قرارداد نفتی بصورت خود به خود، خوب یا بد تلقی نمی‌شود. زیرا که معمولاً هر مدل قرارداد نفتی قطعاً نشانگر ظرفی می‌باشد که با هدف و انگیزه تقسیم منافع طرفین از مشارکت حاصله ایجاد شده است. با این اوصاف، قراردادهای نفتی برگرفته از عوامل مختلف بوده و شرکتهای خارجی نفتی و کشورهای میزبان با توجه به شرایط حاکم و بدون توجه به معنای بهترین نوع انتخاب، یکی از انواع متفاوت قراردادهای را انتخاب و آن را منعقد می‌کنند.

عوامل متعدد دخیل در نوع قرارداد عبارتند از اینکه دولت صاحب نفت چگونه موضوعات سیاسی اقتصادی در عرصه روابط بین‌الملل را تحصیل و قوانین داخلی کشور میزبان که نمونه‌های خاصی از قراردادهای ممکن یا ناممکن می‌نمایاند، بالغ بر عوامل مؤثر که در چگونگی عقد يك قرارداد بین‌المللی نفتی نقش به‌سزائی داشته است. کراراً نیز درخصوص همین موضوع متذکر شده که ساختار نظام حقوق داخلی کشور ایران نقش مؤثری در چگونگی ارائه و انعقاد قرارداد ایفا می‌کند. هر آنچه که قراردادهای جدید IPC را برای طرفین رضایت‌بخش تر می‌کند این هدف بوده که با توجه به عوامل ذکر شده باعث گردید تا پس از چند دهه دولت ایران به سمت بکارگیری تغییرات در قراردادهای مورد استفاده باشد. حداکثر سعی خود را بر آن داشته که با اهمیت به نیازها و موقعیت طرفین نظر به شرایط برد-برد، قراردادهای جدید منطبق بر استانداردهای بین‌المللی را ارائه دهند. مشخصات و کلیات این مدل قراردادی حاصل مصوبه هیات وزیران است. که حداکثر تلاش خود را در جلب و جذب سرمایه‌گذاری علل‌الخصوص عرصه رقابت صنعت نفت و گاز نموده است در واقع به نرخ‌های مورد توافق و انعطاف‌پذیری آن در زمان مذاکرات و انعقاد آن بستگی دارد. البته همانگونه که سابقاً نیز گفتیم هیچ قراردادی را نمی‌توان فقط به دلیل نوع، چارچوب یا مبالغ آن خوب یا بد دانست.

در جمع‌بندی این مقاله می‌توان اظهار داشت نظام حقوقی صحیح حاکم و ایجاد زمینه‌های نظارت قانونی برای حفظ، رشد و توسعه سالم منابع نفتی در برقراری نقل و امنیت سرمایه در داخل کشور سرمایه‌پذیر می‌تواند تأثیر مشخص و هدفمندی بر انتخاب بهترین قرارداد و چگونگی قید شروط مناسب و بهینه در متن قراردادهای جدید IPC داشته باشد. هر يك از قراردادهای مذکور در مقاله دارای نقاط قوت و ضعف در شرایط خاص خود بوده

⁶⁹. بکیش، محمد مهدی، « نفت و رابطه ایران و عربستان »، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۳۳۸۰، 1393/10/8، صفحات 4-2

که ویژگی های منحصر به فرد قراردادهای IPC از جمله عدم حضور فعال پیمانکار در مرحله تولید ، مشخص نمودن سقف هزینه های سرمایه وارده ، اعمال محدودیت در مسترد نمودن هزینه های صورت گرفته ، عدم تعیین سهم پیمانکار در سود برگرفته از افزایش تولید ، کوتاه بودن مدت زمان اجرای قرارداد در کنار کسب تکنولوژی و فناوری باعث گردید انتقاداتی نسبت به آن نیز وارد باشد. البته گاهی با عدم توجه یا حتی خلاف آن ، تلاش فراوانی برای دست یابی به يك هدف ، احتمال دارد که امکان انعقاد قراردادی را کاهش یا تحت وضعیتی آن را افزایش دهد. بدین ترتیب ، نرخ های مورد توافق در قراردادهای نفتی IPC که متأثر از مؤلفه های واقعی از جمله شرایط بازار جهانی نفت ، انتظارات متقاضیان نسبت به آن و نیز نرخ های خطرپذیری اکتشاف و تولید و تجارت می باشد شامل مبلغ توافقی در قرارداد محسوب می گردد.

در حال حاضر و بنا به دلایل مطروحه در متن مقاله و نیز برقراری شرایطی مانند عضویت دولتها در کنوانسیون های پذیرفته شده جهانی چه در زمینه سیاسی و چه در زمینه اقتصادی یا تجارتي حتی مشارکت و حضور فعال در سطح پیمان نامه های منطقه ای ، می تواند در اعمال بهینه قراردادهای نفتی IPC به دلیل اعتبار یافتن چنین قراردادی در سطح بین المللی و نیز با منفعت دولت میزبان اقداماتی شایسته نماید. البته تا زمانی که شرکتهای سرمایه گذار خارجی حسب قراردادهای جدید IPC ، پای میز مذاکره ننشسته اند و نسبت به انعقاد و اجرای ان اقدامی صورت نگرفته ، قادر نخواهیم بود قطعاً در مورد موفق بودن یا نبودن آن اظهار نظر قطعی نمود.

در واقع ، این مطلب مهم در نهایت به نفع مردم کشور ایران می باشد که در بردارنده منافع ملی و به نتیجه رسیدن معنای اصلی رشد ، توسعه اقتصادی و رفاه عامه مردم ایران که حقیقتاً ، تحقق و رسیدن به اهداف اصلی قانون اساسی است ، در نظر گرفته می شود. امید است تا با استفاده بهینه از نظرات و مطالعات متخصصان و کارشناسان صنعت نفت و گاز ، هرچه بیشتر در مسیر ترقی و پیشرفت گام بردارند

فهرست منابع:

1. ایران پور ، فرهاد ، تحلیل حقوقی قراردادهای نفتی ، تهران: انتشارات رخ داد نو ، چاپ اول ، 1393 ، 182 صفحه
2. ایرانیان ، پدارم ، « مدل جدید قراردادهای نفتی ایده آل ما نیست » ، روزنامه عصر ایرانیان ، کد خبر: 9142 ، 94/9/7
3. ابراهیمی ، مجرّضا ، « جایگاه قرارداد های نفتی در اقتصاد ایران » ، روزنامه حیات نو ، شماره A86607 ، 13 آذر 1386

4. ابراهیمی ، سید نصرالله ، صادقی مقدم مجتبیٰ ، سراج نرگس ، « انتقادهای وارده بر بیع متقابل صنعت نفت و گاز ایران و پاسخ های آن » مقدمه ، فصلنامه حقوق ، دانشکده حقوق و علوم سیاسی ، دوره 42 ، زمستان 1391
5. ابراهیمی ، سید نصرالله ، قاسمی مقدم ، سعیده ، « طبقه بندی هزینه های نفتی و جایگاه بازیافت هزینه ها در قراردادهای امتیاز ، مشارکت در تولید و خدمات ریسک پذیر » ، مجله پژوهشهای حقوق خصوصی ، شماره 3 ، سال دوم ، 1393 ، صفحه 58-27
6. ابراهیمی ، سید نصرالله ، شیروی عبدالحسین ، مجتبیٰ اصغریان ، « اکتشاف و توسعه میادین نفتی ایران از طریق قراردادهای بیع متقابل » ، مجله حقوقی بین الملل ، نشریه مرکز امور حقوقی بین الملل ریاست جمهوری ، شماره 41 ، سال 28 ، 1388
7. بهکیش ، مجتهدی ، « نفت و رابطه ایران و عربستان » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره ۳۳۸۰ ، 1393/10/8
8. جعفریه ، احمدرضا ، « بررسی تطبیقی قراردادهای بین المللی نفتی ایران با قراردادهای نفتی سایر کشورها » ، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق بین الملل ، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکز
9. حسینی ، مهدی ، « مدل ایرانی قراردادهای نفتی و رویکرد برد برد » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره 3720 ، 1392/11/21
10. حقیقیان ، مهدی ، « بررسی الزامات قانونی قراردادهای جدید نفتی ایران » ، پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق بین الملل ، دانشگاه پردیس قم دانشگاه تهران ، 94/11/28
11. خبرگزاری مشعل نیوز ، پایگاه خبری و اطلاع رسانی صنعت نفت ، 1394/3/4 ، کد خبر: 337703
12. خبرگزاری عصر نفت ، « 21 ایراد قانونی قراردادهای جدید نفت » ، مورخ 1394/10/13 ، کد خبر: 11258
13. خبرگزاری دنیای اقتصاد ، شماره 3655 ، تاریخ 1394/9/28 ، کد خبر: 979456
14. زندی ، رضا ، « جزئیات مدل جدید قراردادهای نفتی ایران اعلام شد » ، روزنامه شرق ، شماره 2448 ، 24 آبان 1394
15. سلطانی ، علیرضا ، « آغازخیز صنعت نفت » ، شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی ، 1394/9/17
16. شرایط عمومی ، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی نفت و گاز مصوب هیأت وزیران شماره 104089/ت 52445 ه مورخ 1394/8/11

17. شکوهی ، محمد رضا ، ساختار سازماندهی و توصیفی از قراردادهای در صنعت نفت ، نشر دانشگاه امام صادق ، چاپ اول ، 1392
18. شیروی ، عبدالحسین ، حقوق نفت و گاز ، انتشارات میزان ، چاپ اول ، 1383
19. شیروی ، عبدالحسین ، حقوق تجارت بین الملل ، انتشارات سمت ، چاپ چهارم ، 1391
20. طهماسبی پور ، حمید ، « دفن طلا در چاههای سیاه » ، شهروند افت مخازن نفتی و کم توجهی به تولید صیانتی را بررسی می‌کند ، روزنامه شهروند ، شماره 417 ، 10 آبان 1393
21. قانون نفت ، 1390 ، اصلاحی
22. قانون نفت ، 1393
23. کهن هوش نژاد ، روح الله ، « قراردادهای IPC ؛ لزوم نقد تخصصی منصفانه و عدم تعرض به شخصیت‌های علمی و دلسوز ، مطالعات سیاستی نفت و گاز » ، 1394/11/7 ، واقع در سایت اینترنتی <http://icmstudy.ir>
24. مبصر ، داریوش ، « کالبدشکافی سرمایه‌گذاری های صنعت نفت » ، چاپ اول ، انتشارات کویر ، تهران 1379.
25. محبی ، محسن ، مباحثی از حقوق نفت و گاز در پرتو رویه داوری بین المللی (سلب مالکیت و غرامت در قراردادهای نفتی) ، موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش ، چاپ سوم ، تهران ، 1393
26. مصوب هیأت وزیران ، شرایط عمومی ، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی شماره 104089 / ت 52445 مصوب 94/7/8
27. متین ، مهدخت و جعفری ، زهرا ، « بررسی وضعیت صنعت نفت عراق و پتانسیل های همکاری نفتی این کشور با ایران » ، معاونت پژوهش های زیربنایی و امور تولیدی ، دفتر مطالعات انرژی ، صنعت و معدن ، شماره 14760 ، مورخ اسفند 1394
28. نوروزی ، محمد ، « آشنائی با انواع قراردادهای نفتی » ، مطالعات سیاستی نفت و گاز ، 1391 واقع در سایت اینترنتی icmstudy.ir
29. نوروزی ، محمد ، « دیدگاه دکتر مسعود درخشان درباره قراردادهای آی.پی.سی (IPC) » ، مطالعات سیاستی نفت و گاز ، 1394/11/2 ، واقع در سایت اینترنتی <http://icmstudy.ir>
30. هاشمی ، محمد ، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران ، جلد دوم ، حاکمیت و نهادهای سیاسی ، نشر میزان ، چاپ بیست و پنجم ، 1393
31. آغاز کنفرانس معرفی قراردادهای جدید نفتی ایران ، کنفرانس معرفی مدل جدید قراردادهای نفتی ایران IPC با حضور وزیر نفت

- و میهمانان خارجی در سالن اجلاس سران ، خبرگزاری صدا و سیما ، 1394/9/7
32. آغاز خیز صنعت نفت « معرفی مدل اولیه قراردادهای نفتی جدید ایران » ، روزنامه دنیای اقتصاد ، شماره ۳۱۴۴ ، 1392/12/5
33. نامه تعدادی از نمایندگان مجلس جمهوری اسلامی ایران به رئیس جمهور ، خبرگزاری تسنیم ، آذرماه 1394 ، کد خبر: 926445
34. نشست از داری تا IPC ، 94/8/28 ، برگزار شده در دانشگاه امام صادق ، برای مطالعه بیشتر رجوع شود به www.icmstudy.ir
35. پلان ارائه شده در همایش هم اندیشی قراردادهای جدید نفتی ایران

36. <http://icmstudy.ir> وب سایت مطالعات سیاسی نفت و گاز

37. <http://www.goldmansachs.com/what-we-do/investing-and-lending/banking/>

38. <http://www.donya-eqtesad.com/news/850127/#ixzz3tk43ffNw>

39. <http://www.donya-e-eqtesad.com/news/787465/#ixzz3tOIXfkaN>

40. <http://www.asre-iranian.ir/fa/news/9142/>